

ΔΗΔ 11: Βασικές Αρχές Δημοσίου

Πηγές του δικαίου

- **Δίκαιο της ΕΕ:** α) **Πρωτογενές:** ιδρυτικές Συνθήκες των ΕΚ και όλες οι συνθήκες, που τις αναθεώρησαν και τις τροποποίησαν (Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, Συνθήκη του Μάαστριχτ, Συνθήκη του Άμστερνταμ, Συνθήκη της Λισαβόνας), και όλες οι συνθήκες προσχώρησης των κρατών μελών της ΕΕ.

β) **Παράγωγο:** πράξεις εκείνες που παράγονται από όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Συμβούλιο των Υπουργών και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, βάσει των αρμοδιοτήτων τους που προβλέπονται στο πρωτογενές δίκαιο. Κανονισμός – Οδηγία – Απόφαση.

- **Κανονισμός της Βουλής:** είναι το νομοθετικό κείμενο, που προβλέπει τον τρόπο με τον οποίο η Βουλή οργανώνεται και λειτουργεί, ως προς τις εσωτερικές της εργασίες.
- **Έθιμο:** ο άγραφος κανόνας δικαίου, που προκύπτει από την μακρόχρονη και ομοιόμορφη τήρηση συγκεκριμένης συμπεριφοράς των μελών μιας κοινωνίας, υπό την κοινή πεποίθηση ότι η συμπεριφορά αυτή είναι υποχρεωτική (συνείδηση δικαίου)
- **Νόμος:** το σύνολο εκείνων των κανόνων δικαίου που διαθέτουν γενικό και αφηρημένο χαρακτήρα.
 - A. Ουσιαστικός νόμος: κάθε πράξη της πολιτείας, που εμπεριέχει κανόνες δικαίου, άσχετα από το όργανο που την εξέδωσε και τη διαδικασία μέσα από την οποία προήλθε.
 - B. Τυπικός νόμος: ο νόμος, που άσχετα με το αν περιέχει κανόνες δικαίου, **εκδίδεται από τα όργανα που έχουν την νομοθετική αρμοδιότητα**, δηλαδή τη **Βουλή** και τον **Πρόεδρο της Δημοκρατίας** (άρθρο 26 §1 Σ) σύμφωνα με την προβλεπόμενη διαδικασία.

Διαδικασία παραγωγής νόμου

Τακτική: διαδικασία έκδοσης κανόνων δικαίου από τη Βουλή που διαθέτουν τη μορφή τυπικού νόμου.

Εξαιρετική: έκδοση πράξεων νομοθετικού περιεχομένου σε έκτακτες και επείγουσες περιπτώσεις από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, μετά από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου σύμφωνα με το άρθρο 44 §1 Σ.

Υπόσταση και ισχύς του νόμου

Ειδικές κατηγορίες νόμων

νόμοι μέτρα: εκδίδονται για να ρυθμιστεί ένα συγκεκριμένο και επείγον κοινωνικό πρόβλημα ή ζήτημα.

Ατομικοί νόμοι: ρυθμίζουν ειδικές και συγκεκριμένες περιπτώσεις, εκ των προτέρων γνωστές.

Νόμοι με αυξημένη τυπική ισχύ: τα νομοθετήματα τα οποία σύμφωνα με ρητή συνταγματική διάταξη αποκτούν τυπική δύναμη, υπέρτερη σε σχέση με τους άλλους τυπικούς

νόμους, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να τροποποιηθούν ή να καταργηθούν με την κοινή νομοθετική διαδικασία.

Εφ' άπαξ νόμοι: οι τυπικοί νόμοι που εκδίδονται μόνο μια φορά, σε τακτή προθεσμία από τη θέση σε ισχύ του Συντάγματος, με βάση ρητή διάταξή του, όπως και οι προηγούμενοι.

Εκτελεστικοί του Συντάγματος νόμοι: τυπικοί νόμοι, η έκδοσή τους προβλέπεται ρητά από συγκεκριμένες συνταγματικές διατάξεις, προκειμένου να εξειδικευτεί ή να συμπληρωθεί το κανονιστικό τους περιεχόμενο.

Οργανικοί ή οργανωτικοί: η έκδοσή τους προβλέπεται από συνταγματικές διατάξεις, ώστε να ρυθμιστούν ειδικότερα ζητήματα που αφορούν στη συγκρότηση και λειτουργία των άμεσων οργάνων του κράτους .

Νόμοι – πλαίσιο: η έκδοσή τους προβλέπεται στο άρθρο 43 §4 Σ, ψηφίζονται πάντοτε από την Ολομέλεια της Βουλής, δίνουν γενικές κατευθύνσεις και χαράσσουν γενικές ρυθμίσεις, και παρέχουν εξουσιοδοτήσεις για την έκδοση κανονιστικών προεδρικών διαταγμάτων

γενικής εξουσιοδότησης για την ρύθμιση των επιμέρους θεμάτων.

- Προεδρικά Διατάγματα και κανονιστικές πράξεις της Δημόσιας Διοίκησης

→ κανονιστική δραστηριότητα της εκτελεστικής λειτουργίας

Είναι ουσιαστικοί νόμοι (κανόνες δικαίου που εμπεριέχουν ρυθμίσεις γενικές και αφηρημένες)

Στην έκδοση των Προεδρικών Διαταγμάτων συμμετέχει και ο ΠτΔ, ενώ οι κανονιστικές πράξεις εκδίδονται από άλλα όργανα της εκτελεστικής εξουσίας (δίχως την συμμετοχή του ΠτΔ).

- Πράξεις νομοθετικού περιεχομένου

■ εκδίδονται σε έκτακτες και επείγουσες περιπτώσεις από τον ΠτΔ μετά από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου.

■ η έκδοσή τους προβλέπεται στο Σύνταγμα, στο άρθρο 44 §1 Σ.

- επιτρέπει στην εκτελεστική εξουσία να εκδίδει κανονιστικές πράξεις, χωρίς την προηγούμενη έκδοση τυπικού νόμου, για την αντιμετώπιση έκτακτων καταστάσεων.

Κράτος – Συστατικά στοιχεία του κράτους

- **χωρική επικράτεια**
- **λαός:** είναι το σύνολο των ατόμων που είναι εγκατεστημένα σε μια χώρα και έχουν την ίδια ιθαγένεια (ευρεία έννοια) – εκλογικό σώμα (υπό στενή έννοια).
- **κρατική εξουσία** - πρωτογενής και αυτοδύναμη, ακαταγώνιστη, οργανωμένη και διαρκής.

Πολίτευμα

- Είναι ο συστηματικός τρόπος με τον οποίο συγκροτείται, οργανώνεται και ασκείται η κρατική εξουσία.
- **άρθρο 1 §1 Σ** «Πολίτευμα της Ελλάδας είναι η Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία».
- Διακρίσεις πολιτευμάτων σε μοναρχικά, ολιγαρχικά και δημοκρατικά.

Διακρίσεις δημοκρατικών πολιτευμάτων σε α) απόλυτης και περιορισμένης δημοκρατίας και β) άμεσης και αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας.

«Όλες οι εξουσίες πηγάζουν από τον Λαό, υπάρχουν υπέρ αυτού και του έθνους και ασκούνται όπως ορίζει το Σύνταγμα».

Η ελληνική Δημοκρατία είναι:

α) **περιορισμένη** «Όλες οι εξουσίες πηγάζουν από τον Λαό, υπάρχουν υπέρ αυτού και του έθνους και ασκούνται όπως ορίζει το Σύνταγμα».

β) **αντιπροσωπευτική** - ο λαός ασκεί την κυριαρχία και εξουσία του έμμεσα, διά των βουλευτών.

γ) **Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική**: κύριο όργανο της εκτελεστικής εξουσίας είναι αποτελεί η Κυβέρνηση, όχι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, που διαθέτει ουδέτερο, υπερκομματικό και συμβολικό ρυθμιστικό ρόλο.

 Στο ελληνικό Σύνταγμα προβλέπονται **θεσμοί άμεσης δημοκρατίας** – δημοψηφίσματα.

Θεμελιώδεις αρχές ή οργανωτικές βάσεις του πολιτεύματος (1)

Δημοκρατική αρχή: θεμέλιο της δημοκρατικής αρχής είναι η αρχή της λαϊκής κυριαρχίας

Η δημοκρατική αρχή επιτελεί διπλή λειτουργία: α) **ερμηνευτική**, που αφορά τη σχέση μεταξύ του άρθρου 1 παρ.1 και των επιμέρους διατάξεων που την εξειδικεύουν. β) **εγγυητική** λειτουργία που προκύπτει από το άρθρο 110 Σ περί απαγόρευσης αναθεώρησης της μορφής του πολιτεύματος ως δημοκρατίας προεδρευόμενης και κοινοβουλευτικής.

Θεμελιώδεις αρχές ή οργανωτικές βάσεις του πολιτεύματος (2) Περιεχόμενο Δημοκρατικής αρχής:

- αρχή της πλειοψηφίας: η πλειοψηφία ασκεί την εξουσία προστατεύοντας ταυτόχρονα την μειοψηφία.
- προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και δικαιωμάτων όλων ανεξαιρέτως των ανθρώπων,

αποδεικνύοντας έτσι ότι είναι συνυφασμένη με τις αρχές της ισότητας και της ελευθερίας.

Αντιπροσωπευτική αρχή: άρθρο 51 §2 Σ «βουλευτές αντιπροσωπεύουν το έθνος» και πρόκειται για τη *σχέση αντιπροσώπευσης μεταξύ Βουλής και εκλογικού σώματος*, που ιδρύεται μέσω της ψήφου.

Η αντιπροσωπευτική αρχή υλοποιείται μέσα από μια σειρά από συνταγματικές διατάξεις:

- άρθρο 51 §2 Σ «Οι βουλευτές αντιπροσωπεύουν το έθνος»
- άρθρο 51 §3 Σ «οι βουλευτές εκλέγονται για τέσσερα χρόνια»
- άρθρο 60 §1 Σ «οι βουλευτές έχουν απεριόριστο δικαίωμα της γνώμης και ψήφου κατά συνείδηση»
- άρθρο 61 §1 Σ «οι βουλευτές δεν καταδιώκονται ούτε και με οποιονδήποτε τρόπο εξετάζονται για γνώμη ή ψήφο που έδωσαν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους».

Κοινοβουλευτική αρχή:

αναφέρεται στη σχέση μεταξύ Κυβέρνησης και Βουλής και στο ρόλο της Βουλής.

Έννοια: η Κυβέρνηση που διορίζεται από τον αρχηγό του κράτους, πρέπει να διαθέτει την εμπιστοσύνη της Βουλής από την οποία και εξαρτάται. Προκύπτει από α) την ψήφο εμπιστοσύνης και δυσπιστίας, β) τον έλεγχο της ποινικής ευθύνης των μελών της Κυβέρνησης και γ) την κατοχύρωση της αρχής της δεδηλωμένης.

Η σχέση μεταξύ Κυβέρνησης και Βουλής είναι **σχέση εξάρτησης**, συνυφασμένη με την ψήφο εμπιστοσύνης της Βουλής προς την Κυβέρνηση, και την αρχή της δεδηλωμένης, καθώς εντολή σχηματισμού Κυβέρνησης λαμβάνει ο αρχηγός της πλειοψηφίας που έχει τη δεδηλωμένη εμπιστοσύνη της Βουλής, δηλαδή ο πρωθυπουργός, όπως προβλέπεται στο άρθρο 37 παρ. 2-4 του

Συντάγματος.

Είναι και **σχέση ισορροπίας**, αφού η Κυβέρνηση, παρότι εξαρτάται από την εμπιστοσύνη της Βουλής, μπορεί να

διαλύσει την τελευταία δεδομένου ότι έχει την εμπιστοσύνη της.

Η κοινοβουλευτική αρχή αναδεικνύει τον ρόλο της Βουλής ως του πλέον αντιπροσωπευτικού οργάνου του λαού έναντι των υπολοίπων κρατικών οργάνων.

Ειδικότερη εκδήλωση του κοινοβουλευτισμού αποτελεί η ευθύνη Υπουργών και Υφυπουργών σύμφωνα με το άρθρο 85 Σ.

Συνεπώς, η κοινοβουλευτική αρχή ρυθμίζει τις *σχέσεις μεταξύ εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας* και τις *σχέσεις μεταξύ των κομμάτων που εκπροσωπούνται στη Βουλή*.

Αρχή του πολυκομματισμού

- κατοχυρώνεται στο άρθρο 29 του Συντάγματος.
- περιεχόμενο αυτής αποτελεί η **ελεύθερη ίδρυση, λειτουργία και δράση πολιτικών κομμάτων** που ανταγωνίζονται ελεύθερα και ισότιμα μεταξύ τους, ως φορείς γνήσιας πολιτικής έκφρασης του λαού.

Αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου

- κατοχυρώνεται στο άρθρο 25 παρ. 1 εδ. α' Σ
- Περιεχόμενο: α) **δίκαιη μεταχείριση του πολίτη από την πολιτεία,**

β) ουσιαστική **αναγνώριση κοινωνικών δικαιωμάτων από το Σύνταγμα,**

γ) **ανάπτυξη θέσεων του κράτους πρόνοιας,**

δ) **προστασία ειδικών κατηγοριών του πληθυσμού**

ε) **ανάπτυξη παρεμβατικών οικονομικών λειτουργιών από το κράτος.**
- επιμέρους συνταγματικές διατάξεις που εξειδικεύουν το κοινωνικό κράτους δικαίου, όπως τα άρθρα 4-25 περί ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, το άρθρο 26 περί της αρχής της διάκρισης των λειτουργιών, τα άρθρα 93 παρ. 4 και 100 για τον δικαστικό έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων, τα άρθρα 94 και 96 για τον έλεγχο νομιμότητας των διοικητικών πράξεων.

Ως **κοινωνικό κράτος** θεωρείται το κράτος που παρεμβαίνει στη λειτουργία της οικονομίας και της κοινωνίας με σκοπό να αμβλύνει τις ανισότητες αναδιανέμοντας το εθνικό εισόδημα υπέρ των οικονομικά μειονοκτούντων. Αφορά, δηλαδή, την συνταγματική πρόβλεψη των υποχρεώσεων του κράτους σε ζητήματα κοινωνικής πολιτικής, και συγκεκριμένα την κοινωνική πρόνοια και μέριμνα, την κοινωνική ασφάλιση και το οικονομικό και κοινωνικό Σύνταγμα.

Αρχή της διάκρισης ΔΕτων λειτουργιών

- καθιερώνεται στο άρθρο 26Σ
- η νομοθετική λειτουργία ασκείται από τη Βουλή και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, η εκτελεστική λειτουργία από την Κυβέρνηση και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και η δικαστική λειτουργία από τα δικαστήρια.
- προστατεύεται από τη συνταγματική αναθεώρηση της

Εξαιρέσεις από την αρχή της διάκρισης των λειτουργιών

- φαινόμενο της «διασταύρωσης των λειτουργιών»: τα όργανα του κράτους ασκούν λειτουργίες που φυσιολογικά ανήκουν σε άλλα όργανα. π.χ. η Βουλή διαθέτει και δικαστικές αρμοδιότητες (έλεγχος ποινικής ευθύνης των μελών της Κυβέρνησης).
- στην πράξη τα όργανα του κράτους ασκούν κάποιες λειτουργίες, οι οποίες δεν ρυθμίζονται από τη διάκριση αυτή.